

5° Contra vero entia libera actuum suorum dominium habent: ex propria electione ordinem sibi præscriptum servant, vel ab illò recedunt. Hinc primum actuum humanorum principium.

Duplici modo considerari possunt actus humani, scilicet, in genere et in specie: præsentem igitur philosophiæ partem in duas dissertationes partiemur.

DISSERTATIO PRIMA.

DE ACTIBUS HUMANIS IN GENERE.

Actus humani spectantur in genere, quando a speciali hominis statu abstrahitur.

Quærendum est primum an revera sint actiones bonæ aliæque malæ, unde procedant et qua ratione discerni queant. Tria ergo hujus dissertationis erunt capita: primum, de bonarum malarumque actionum differentia; secundum, de earum principiis, et tertium, de regulis ad eas discernendas statuendis.

CAPUT PRIMUM.

DE BONARUM MALARUMQUE ACTIONUM DIFFERENTIA.

Si nullum existeret discrimen inter bonum et malum morale, in vanum traderentur agendi regulæ. Igitur sedulo investigandum est an aliquod existat discrimen inter bonum et malum, ita ut quædam actiones hominum essentialiter sint bonæ aliæque malæ, et naturalis existat obligatio a Deo nobis imposita bonas faciendi et malas devitandi: hæc obligatio, si existat, vocanda est lex naturalis. Ideirco in quinque articulos hoc caput dividemus: agemus in

primo, de discrimine inter bonum et malum morale; in secundo, de obligatione faciendi bonum et fugiendi malum, seu de legis naturalis existentia; in tertio, de illius promulgatione; in quarto, de ejus immutabilitate, et in quinto, de ejusdem sanctione.

ARTICULUS PRIMUS.

DE DISCRIMINE INTER BONUM ET MALUM MORALE.

Docebant Epicurei nihil ex natura sua justum vel injustum esse, sed omnia pariter homini licita atque ejus naturæ esse jus fortioris.

Monstruosam hanc doctrinam amplexus, auxit et in operibus suis propugnavit Hobbes (1), præsertim in libro *de Cive*, quo magnum in se horrorem excitavit, tum in Gallia, tum in Anglia. Aiebat enim 1° hominem facultates inutiles a natura non accepisse, proindeque omnia ipsi possibile esse licita, v. g., furta, adulteria, homicidia, etc.; 2° homines, cum viderent se in tali rerum ordine nullam habituros securitatem, pactum iniisse quo aliquid de jure suo cesserunt, ut præstantius bonum in communi possiderent: hinc, juxta ipsum, prima et unica boni malique moralis origo.

Eidem doctrinæ subscripserunt Spinoza, atheus, et plures recentiores deistæ. Alii affirmarunt totam boni et mali moralis distinctionem a publica utilitate, vel a propria et personali utilitate repetendam esse. Ita in primis Helvetius in libro *de l'Esprit*, La Métrie, d'Holbach, etc.

Cæteri vero contendunt bonum et malum morale natura sua essentialiter differre, sicut verum et falsum. Illud dicitur bonum quod ordini consentaneum est; et quod ab illo ordine recedit malum est; v. g., in horologio rota ad horas stricte indicandas aptis-

(1) Thomas Hobbes, ex ministro Anglicano anno 1588 natus, et anno 1679 vita functus, erat eruditus, sed moribus corruptus, incredulus, impius et atheus.

sime disposita, est bona; si vero ad hunc finem destinata, illum obtinere nequeat, est mala: sic pariter in ordine morali actio libera, legitimo fini agentis consentanea, est bona; eidem fini dissentanea est mala.

PROPOSITIO.

Bonum et malum morale essentialiter differunt.

Prob. 1°. Scriptura sacra. Ubique enim in sacra Scriptura bonum et malum repræsentantur ut natura fundata, æterna et immutabilia: *Lignum scientiæ boni et mali: Eritis sicut dii, scientes bonum et malum*, Gen. II, 9, et III, 5: *Væ qui dicitis malum bonum, et bonum malum, ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras?* Is., V, 20. Ergo 1°, etc.

Prob. 2°. Const nti et universali traditione judaïca et christiana, quæ nec ullam quidem admittit exceptionem. Ergo 2°, etc.

Prob. 3°. Verum et falsum essentialiter differunt, ita ut ipse Deus efficere non possit; v. g., bis duo dare quinque, totum sua parte esse minus, triangulum esse quadratum, etc., at bonum et malum morale non minus inter se differunt; in nulla enim hypothesi ens rationale a fine suo libere deflectens, bene facit, aut ad illum recte tendens, malum agit. Imo propositiones practicæ sicut et speculativæ, essentialiter sunt veræ aut falsæ; v. g., tam verum est Deum esse diligendum, parentes esse honorandos, unicuique suum tribuendum esse, quam bis duo dare quator, totum esse sua parte majus, etc. Ergo, etc.

Prob. 4°. Consensus populorum unanimis, constans et uniformis firmissimum est veritatis argumentum: atqui unanimiter, constanter et uniformiter admiserunt populi bonum et malum morale a se differre. Ubique enim et omni tempore quædam actiones habitæ sunt ut bonæ, aliæ vero ut malæ; creditum semper est existere virtutem et vitium, nocentes et innocentes;

semper judicatum est bonum esse, v. g., pauperi et infirmo succurrere, malum autem eum opprimere, verberare, spoliare, trucidare, etc.

Non solum sapientes legislatores et excultæ gentes, verum etiam populi barbari, ipsique scelerati homines, idem sentiunt. Nullus est enim qui sibi persuadeat adulteria, furta, latrocinia, homicidia, parricidia, etc., ex natura sua esse licita. Qui hæc perpetrant crimina, factum, quantum possunt, negant, dissimulant, occultant, aut sub aliquo prætextu; v. g., vindictæ, defensionis, etc., se excusare volunt, aut simpliciter fatentur se reos esse, nec unquam dicunt talia facinora esse virtutes. Ergo, etc.

Hinc Cicero, *de Legibus*, l. 1, n. 32: « Quæ natio non comitatem, non benignitatem, non gratum animi et beneficii memorem diligit? quæ superbos, quæ maleficos, quæ crudeles, quæ ingratos non aspernatur, non odit? »

Sic etiam J.-J. Rousseau, *Émile*, t. II, p. 65: « *Jettes les yeux sur toutes les nations du monde; parcourez toutes les histoires: parmi tant de cultes inhumains et bizarres, parmi cette prodigieuse diversité de mœurs et de caractères, vous trouverez partout les mêmes idées de justice et d'honnêteté; partout les mêmes idées du bien et du mal. L'ancien paganisme enfanta des dieux abominables qu'on eût punis ici comme des scélérats, et qui n'offraient pour tableau du bonheur suprême que des forfaits à commettre et des passions à contenter; mais le vice, armé d'une autorité sacrée, descendait en vain du séjour éternel, l'instinct moral le repoussait du cœur des humains. En célébrant les débauches de Jupiter, on admirait la continence de Xénocrate; la chaste Lucrèce adorait l'impudique Vénus; l'intrépide Romain sacrifiait à la Peur, il invoquait le Dieu qui mutila son père, et mourait sans murmurer de la main du sien. Les plus méprisables divinités furent servies par les plus grands hommes. La sainte voix de la nature, plus forte que celle des dieux, se faisait*

respecter sur la terre, et semblait reléguer dans le ciel le crime avec les coupables... Il est donc, au fond des âmes, un principe inné de justice et de vertu, sur lequel, d'après nos propres maximes, nous jugeons nos actions et celles d'autrui comme bonnes ou mauvaises.

« Cet accord évident et universel de toutes les nations, ils (les prétendus sages) l'osent rejeter ; et, contre l'éclatante uniformité du jugement des hommes, ils vont chercher dans les ténèbres quelque exemple obscur et connu d'eux seuls, comme si tous les penchants de la nature étaient anéantis par la dépravation d'un peuple, et que, sitôt qu'il est des monstres, l'espèce ne fût plus rien. Mais que servent au sceptique Montaigne les tourments qu'il se donne pour déterrer en un coin du monde une coutume opposée aux notions de la justice ? que lui sert de donner aux plus suspects voyageurs l'autorité qu'il refuse aux écrivains les plus célèbres ? Quelques usages incertains et bizarres, fondés sur des causes locales qui nous sont inconnues, détruiront-ils l'induction générale tirée du concours de tous les peuples, opposée en tout le reste et d'accord sur ce seul point ? O Montaigne ! toi qui te piques de franchise et de vérité, sois sincère et vrai, si un philosophe peut l'être, et dis-moi s'il est quelque pays sur la terre où ce soit un crime de garder sa foi, d'être clément, bienfaisant, généreux ; où l'homme de bien soit méprisable et le perfide honoré ? »

Prob. 5°. Vel bonum et malum morale essentialiter differunt, vel eorum discrimen repetendum est ab eo quod nobis aut reipublicæ judicamus utile, vel a conventionem hominum, vel denique a libero Dei arbitrio : atqui quatuor posteriora dici nequeunt.

1° *Non ab eo quod nobis utile judicamus.* Nam admitti non potest principium ex quo multa sequerentur absurda et horrenda. Si enim tota boni et mali distinctio ab eo quod nobis utile judicamus deducenda sit, nulla existit constans et perpetua morum regula : unusquisque potest, tuta conscientia, atrocissima per-

petrare crimina, modo ea sibi utilia judicet. Nullum tunc erit discrimen reale inter pium et impium, mansuetum et crudelem, misericordem et homicidam, Ciceronem et Catilinam, Titum et Neronem, S. Vincetium a Paulo et Robespierre, etc. Porro nemo non videt quam absurda et horrenda sint hæc consecraria. Ergo 1°, etc.

2° *Non ab eo quod reipublicæ judicatur utile.* In ea enim hypothesi quidquid publica societatis utilitas postulare videretur, eo ipso fieret bonum et justum : sic quandoque liceret mentiri, calumniari, pejerare, per fraudem decipere, occidere, etc., in privatis actibus nihil ad utilitatem publicam conferentibus, nulla esset distinctio inter bonum et malum : atqui hæc admitti nequeunt. Præterea cur bonum esset utilitatem publicam procurare ? cur malum ei nocere ? certe hujus discriminis nulla assignatur ratio. Ergo 2°, etc.

3° *Non a conventionem hominum.* Tunc enim homines boni et mali limites nova conventionem mutare possent, quod evidenter repugnat. Aliunde vel essentialiter bonum est stare pactis semel initis et malum ea infringere, vel non : si prius, bonum et malum essentialiter differunt ; si posterius, prædicta hominum conventionem posita, nihil adhuc est bonum vel malum. Ergo 3°, etc.

4° *Non a libero Dei arbitrio.* Id enim a libero Dei arbitrio pendere dicitur, quod sine ulla repugnantia aliter esse posset : sic a libero Dei arbitrio pendet quod terra circa solem volvatur, quod homo duo potius quam tria, quatuor aut plura habeat brachia.

Omnes autem persuasum habent prima morum principia essentiis rerum fundari, et mutari non posse ; imo Deum velle bonum malumque prohibere, quia ipse talem actum ut bonum, alterum vero ut malum percipit. Excipimus tamen mandata positiva quæ ab ipsius libera voluntate omnino pendent. Unde Deus homines aliter constituere potuisset, non vero efficere ut bonum et malum a se non differrent.

Insuper, si notio boni et mali notionem voluntatis Dei prioritate rationis non antecederet, notio voluntatis Dei nullam pareret obligationem, nulla tunc esse *ratio officii*, quia dici non posset malum esse Deo non obedire. Unde qui præceptum asperneret, *imprudenter* vindictæ se exponeret, sed actum moraliter malum non admitteret. Si ergo apud Is., xlv, 7, Deus dicatur *faciens pacem et creans malum*, id intelligendum est de malo physico, vel de malo morali, quod permittit ut bonum ex illo deducat, non vero eo sensu quod malum morale constituat. Ergo, etc. Vide opus card. *Gerdil* jam citatum: *Principes métaphysiques de la morale chrétienne*.

Quidam recentiores proposuerunt ut regulas ad discernendum bonum a malo *sympathiam*, quam quis experitur si ab omni commodo proprio vel studio partium abstrahat, vel *sensum moralem*. Sed 1° regula a sympathia deducta videtur implicari in terminis: nam hæc ipsa sympathia ad commodum proprium et studium partium reduci potest; non eadem est apud omnes; imo variatur in eodem subjecto, juxta illius statum, ætatem, etc.; et quod præcipuum est, nullam obligationis *rationem* involvit, ut patet. 2° *Sensus moralis* rationem discriminis inter bonum et malum non exhibet, et aliis vitiis modo expositis laborat. Ergo insufficientis est regula ad discernendum bonum a malo. Ergo, etc.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Essentialis distinctio inter bonum et malum supponit ideas innatas: at opinio quæ tenet dari ideas innatas nunc rejicitur. Ergo, etc.

R. *Nego maj.* Ut enim bonum et malum essentiali discrimine inter se differant, necesse est quidem utriusque distinctionem in essentiis rerum fundari, sed minime requiritur ut sint ideæ innatæ: hanc quippe distinctionem ignorare possumus, non vero illam aliter quam est percipere. Ergo, etc.

Quid sentiendum de *minore* supra dictum est.

Inst. 1°. Si boni et mali distinctio essentiis rerum fundetur, ipsius perceptio naturalis nobis esse debet: atqui hæc perceptio nobis naturalis esse non potest quin sit innata. Ergo, etc.

R. 1°. *Dist. maj.* Ipsius perceptio naturalis esse debet, id est, ex natura rerum deducenda, *conc.*; de facto deducta, *nego maj.* Minime enim repugnat hanc distinctionem existere et a nobis ignorari. Ergo, etc.

R. 2°. *Nego min.* Illa enim perceptio merito dicitur naturalis quæ ex natura nostra fluit; atqui perceptio distinctionis inter bonum et malum ex natura nostra fluere potest, quamvis non sit innata. Sic naturale est homini ambulare, videre, et tamen non semper ambulat et videt: naturale est arboribus folia et fructus ferre, et nihilominus arbores folia et fructus jugiter non habent, etc.

Inst. 2°. Si boni malique perceptio ab ipsa natura nostra flueret, eadem essent morum principia apud omnes homines: atqui tamen eadem non sunt morum, etc. Ergo, etc.

R. 1°. *Distinguo maj.* Apud omnes moraliter, *conc.*; apud omnes absolute, *nego maj.* Fieri enim potest ut quædam ejusdem speciei individua nonnullis careant attributis ad complementum naturæ necessariis, et tunc dicuntur monstra: sic, in ordine physico, quamvis naturale sit homini duo habere brachia, duos oculos, etc., aliquando contingit nasci individuum mancum aut cæcum; ita pariter accidere potest in ordine morali ut quidam nascantur homines, qui melius dicerentur monstra. Ergo, etc.

R. 2°. *Dist. min.* Eadem apud omnes homines non sunt morum principia, id est, cognitio principiorum morum non est apud omnes æque perfecta, *conc.*; id est, varia sunt morum principia circa idem objectum, *nego min.* Equidem certum est cognitionem principiorum morum non esse æque perfectam apud omnes homines; v. g., apud philosophum et rusticum, apud gentem

exultam et populum barbarum. Hæc quippe cognitio eodem modo comparatur ac cognitio veri et falsi; porro cognitio veri et falsi multum variatur pro conditione et qualitate personarum; ergo et cognitio principiorum morum similiter. Imo et facilius variari potest, quia præjudiciis, cupiditatibus aliisque causis sæpe obnubilatur. Sed ubi hæc principia certo noscuntur, eodem modo percipiuntur sicut scientiarum axiomata quæ ignorari possunt; aliter vero quam sunt percipi nequeunt. Ergo, etc.

Inst. 3°. Plures visi sunt et etiam nunc existunt populi qui crudeliter dilacerant et manducant homines; alii proprios parentes occidunt; alii infantes male constitutos destruunt, quemadmodum catellos occidimus. Furtum olim licitum erat apud Lacedæmones, incestus apud Persas, humanarum victimarum sacrificia apud Carthaginenses et Gallos, etc.; ergo apud hos aliosque populos varia erant morum principia circa idem objectum.

R. Dist. conseq. Diversa erant morum principia, quoad applicationem, *conc.*; quoad ipsam principiorum substantiam, *nego consequens*. Itaque fatendum est quamdam circa morum principia exstitisse diversitatem apud diversos populos, ut ex historia et ex certis monumentis constat. Verum hæc diversitas ipsam principiorum substantiam non lædebat: omnes enim ex eodem principio exordientes, plus minusve ab illo in applicatione recedebant, secundum varias erroris causas quibus erant obnoxii.

Sic, 1° inter populos dictos *anthropophages*, plures adeo sunt barbari et agrestes ut natura humana penitus sit deturpata in ipsis; non igitur quærendum est apud illos quid naturale sit homini. Alii vero et multo plures, licet in silvis cum feris et quasi more ferarum vivant, plurima morum principia recte agnoscunt; v. g., æstimant honestum esse sibi invicem succurrere, conventionibus fideliter stare, aliena non rapere, etc.; contribules et amicos non manducant, sed extraneos

et præsertim eos quos jure belli fecerunt captivos: cum enim persuasum habeant se eos tanquam inimicos licite occidere posse, arbitrantur sibi pariter licitum esse eos dilacerare et manducare.

2° Qui proprios parentes senio confectos occidebant, præceptum honorandi parentes non ignorabant; illud e contra adimplere sibi proponebant. Credebant enim se, in his circumstantiis, magnum eis præstare obsequium.

3° Eodem principio mos apud quasdam gentes invaluit ut matres proprios occiderent vel exponerent infantes, quando prævidebant eos in terris vel apud se futuros esse miseros. Non ergo amor materno erant alienæ.

4° Lycurgus apud Lacedæmones permiserat furtum, sed tantum juvenibus, rerum comestibilium, et ita solerter peractum ut non detegeretur. Concessione hæc juniores ad artem bellicam excitare et præparare volebat; cives huic legi consentientes, proprietatem honorum sic ereptorum concedebant. Aliunde conditiones sub quibus tale furtum permittebatur satis indicant Lacedæmones non credidisse furtum in genere et ex natura sua esse licitum.

5° Non constat matrimonium inter fratres et sorores, apud Persas lege permissum, lege naturali strictè prohiberi. Aliunde si quædam hujus generis reperiantur exempla, quid inde concludi potest? Id unum, nempe naturam humanam plus minusve ignorantia, præjudiciis, cupiditatibus, etc., depravari posse, quod libenter concedimus.

6° Humana offerebantur sacrificia, sed in iis tantum circumstantiis in quibus judicabatur ea propter deorum auctoritatem esse licita vel etiam imperata; in aliis vero circumstantiis tenebant ipsimet populi barbari homicidia esse crimina.

Facta igitur nobis objecta aliaque similia non probant diversa exstitisse morum principia, sed tantum diversos errores circa eorum applicationem. Ex variis autem fontibus oriri potuerunt hujusmodi er-

rores, scilicet, ex educatione, præjudiciis, cupiditatibus, etc., dum, e contra, consensus omnium populorum circa boni et mali distinctionem ex sola natura ortum habere potuit; nam in sola natura homines constanter et uniformiter sibi consentire possunt, præsertim in iis quæ cupiditatibus adversantur. Porro sententia quæ tenet dari discrimen inter bonum et malum cupiditatibus adversatur. Ergo...

Quidam præstantissimi philosophi graves docuerunt errores circa morum principia; sed vel dicendum est eos a communi instinctu defecisse, et pro nihilo reputandi sunt, sicut monstra in ordine physico; vel, ut probabilius est, erraverunt tantum in principiorum consequentiis plus minusve remotis, vel in eorum applicatione. Ergo, etc.

Inst. 4°. Perpetua conflictatione inter se decertant philosophi morales, nec sibi consentire possunt: ergo apud eos eadem non sunt morum principia etiam quoad substantiam.

R. Dist. ant. Perpetua conflictatione decertant, etc., quoad remotas primorum principiorum conclusiones, *conc.*; quoad ipsa principia et proximas eorum conclusiones, *nego ant.* Itaque fatemur sæpe inter se disputare philosophos quoad conclusiones primorum principiorum remotas, et id non mirum est; in morali enim, sicut in scientiis speculativis, conclusiones ex principiis ope discursus inferuntur; at sæpe nonnulli occurrunt casus ita specialibus circumstantiis implicati, ut bonitas a malitia difficile secerni queat; porro in solvendis hujusmodi difficultatibus tam facile est errare quam in scientiis speculativis. Ergo de natura est hominis in præsentī vita tenebrarum, ut, circa dictas conclusiones, frequenter existant opiniones contradictoriæ. Verum circa prima principia et proximas conclusiones ex iis deductas, moralis semper existit et perfecta adhuc existit uniformitas. Ergo, etc.

Inst. 5°. Saltem, præter prima principia et proxi-

mas eorum conclusiones, omnia sunt dubia et incerta in morali: ergo præter paucissimos casus, nulla est morum regula ratione fundata.

R. 1°. *Nego ant.* Quamvis enim circa remotas primorum principiorum conclusiones sæpe sibi contradicant philosophi, multa nihilominus constant; 1° quia multa ab hominibus moraliter et ab iis qui sanioris sunt mentis admittuntur; 2° quia in opinionibus controversis multa adversus contradicentes evidenter demonstrantur. Ergo, etc.

R. Nego consequ. In dubiis enim recta ratio dictat partem quæ practice eligenda est, juxta quod infra, et præsertim in *Inst. theol.*, tract. *de Conscientia*, statuemus. Ergo, etc.

Obj. 2°. Homo felicitatem suam necessario quærit: ergo licite facere potest quidquid sibi utile esse videtur, ac proinde sola utilitas personalis est boni et mali regula.

R. 1°. *Negari potest antecedens.* Supponi enim possunt actus, qui ad propriam felicitatem *explicite* non dirigantur, quamvis consequenter ei inserviant. Factum in Theologia demonstratur: nunc solum admittimus possibilitatem.

R. 2°. *Nego consequ.* Admisso etiam quod homo propriam felicitatem in genere necessario quærat, nihilominus est liber in eligendis mediis quibus felicitatem sibi propositam assequatur, ut ostendimus in tertia parte *Metaphysicæ*, ubi de libertate humana: si sit liber, examinare debet an media quæ assumit sint bona vel mala: ergo falsum est illum licite facere posse quidquid sibi in præsentī vita utile esse videtur.

Inst. Determinatio voluntatis semper supponit iudicium intellectus: ergo quod judicamus ad felicitatem nostram conducere, licite possumus facere.

R. Dist. consequens. Quod recte judicamus ad felicitatem nostram conducere, licite possumus eligere, *concedo*; quod immerito judicamus, etc., *nego consequ.*

Libenter enim fatemur hominem licite facere posse quidquid recte iudicat ad felicitatem suam conducere, quia id unum utile est homini, videlicet, quod recto ordini consentaneum est : porro licite facere potest homo quidquid recto ordini consentaneum est. Sed falsum est hominem licite facere posse quidquid felicitati suæ utile esse simpliciter et ad sensum Helvetii iudicat. Nec enim Dei existentiam, nec supremam eius voluntatem, nec essentialem rerum moralium ordinem advertebat Helvetius, sed solam uniuscujusque præsentem utilitatem. At si unusquisque propriam utilitatem tanquam unicam morum regulam sequeretur, ingens malorum caterva inde oriretur, ut jamjam ostendimus.

Insuper detestanda est doctrina quæ omnem virtutem tolleret de mundo : atqui doctrina Helvetii omnem virtutem tolleret de mundo, ut patet, siquidem neque propter Deum, neque propter alios homines, neque propter boni honestatem et mali horrorem ageremus, sed nosmetipsos in præsentī vita jugiter quæreremus. Ergo, etc.

Obj. 3°. Ut perfecte noscamus an bonum a malo essentialiter differat, homo considerandus est in statu naturæ puræ et ante quamlibet conventionem : atqui in eo statu nulla erat distinctio inter bonum et malum : ergo, etc. Ita Hobbes.

R. 1°. *Nego maj.* Homo enim considerari non debet in statu ad quem non fuit destinatus : atqui homo non fuit destinatus ad statum naturæ puræ, ut ex infra dicendis patebit. Ergo, etc.

R. 2°. *Nego min.* Tam clare enim percipimus bonum a malo natura sua differre, quam verum a falso; at certe, latentibus omnibus, in statu naturæ puræ verum essentialiter differret a falso. Ergo, etc.

Inst. 1°. In statu naturæ puræ ea omnia quæ poterat homo ipsi licita erant : ergo nulla erat distinctio, etc.

R. Nego ant. Nam, in vana hac hypothesi, homo

ad finem aliquem destinatus fuisset, nempe ad Deum naturaliter cognitum; verus ergo exstitisset ordo. Vel autem ipsius actiones huic ordini fuissent conformes, vel non : si prius, bonæ fuissent; si posterius, malæ, ut evidens est. Ergo, etc.

Inst. 2°. Homo nullam accepit a natura potestatem inutilem; at si omnia sibi possibilia vi naturæ licita non essent, dicendum foret hominem accepisse a natura potestatem inutilem : Ergo, etc.

R. Nego min. Illa enim potestas dici non potest inutilis, quæ est fons et radix omnium virtutum : atqui potestas faciendi illicita est fons et radix omnium virtutum. Si enim ad bonum necessario determinemur, nullus relinqueretur locus merito, ut patet. Aliunde hæc facultas proprie non est potestas, sed consecrarium potestatis bonum ex electione agendi. Ergo, etc.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE OBLIGATIONE FACIENDI BONUM ET VITANDI MALUM, SEU DE LEGIS NATURALIS EXISTENTIA.

Lex, a verbo *ligare*, sive, juxta alios, a verbo *legere*, sic dicta, definitur : Præceptum commune, justum, stabile, a superiore latum, sufficienter promulgatum et convenienti sanctione munitum.

Dicitur 1° *præceptum*, et sic differt a consilio; 2° *commune*, ut distinguatur a mandato quibusdam tantum facto; 3° *justum*, quia injustum seu malum a nemine præcipi potest; 4° *stabile*, quia de natura est legis ut sit quædam regula permanens, non vero actus transitorius; 5° *sufficienter promulgatum*, quia præceptum innotescere debet : per promulgationem vero innotescit; 6° *a superiore latum*, solus quippe superior legitimus habet virtutem præcipiendi et obligandi; 7° *convenienti sanctione munitum*, nisi enim lex convenienter sanciretur, scopum a se intentum superior attingere non posset.

Non existit superior quin sint inferiores, ut patet. Similiter jus præcipiendi importat obligationem parandi. Vox autem *obligatio* oritur a verbo *ligare*, sicut et *lex*, ac significat ligationem ob aliquam causam.

Deus ex natura sua jus habet quicquid voluerit nobis præcipiendi, et tenemur ei obedire: totum enim ens nostrum morale et physicum ab eo accepimus: ergo sub omni respectu ipsius inferiores sumus et subjectionem ei debemus.

Ab æterno videt supremum ordinem essentiis rerum earumque relationibus fundatum. Ordo ille *bonum* constituit, quod *moralem* dicitur ubi de entibus intelligentibus et liberis agitur; *malum* autem est ejusdem ordinis perturbatio. Summa hæc ratio in Deo existens, qua immutabiliter continentur quæcumque facienda sunt aut vitanda, dicitur *lex æterna*. Unde S. Aug., l. 22, contra Faustum, cap. 2, t. VIII, col. 378: « Lex æterna est ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans. » Lex naturalis est *Participatio legis æternæ in creatura rationali*, S. Thom. 1, 2, q. 91, art. 2. Recte definiri potest: Præceptum quo Deus jubet ut impleantur officia ex natura rerum profluentia, et cujus necessitatem agnoscere potest ratio, sive ex seipsa, sive ope alieni adjutorii.

PROPOSITIO.

Existit lex naturalis.

Prob. 1°. Deut., vii, 28: *Observa et audi omnia quæ præcipio tibi, ut bene sit tibi et filiis tuis post te in sempiternum, cum feceris quod bonum est et placitum in conspectu Domini Dei tui.* Ps. xxxiii, 15: *Diverte a malo et fac bonum.* Est conditio requisita ad videndos dies bonos et obtinendam veram vitam. Joan., v, 29: *Et procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem ju-*

dicii. Ergo Deus stricte præcipit agere bonum et evitare malum. In his textibus et multis aliis clare patet actiones quasdam esse bonas in se, quasdam vero malas; ideoque priores præcipi a Deo, posteriores vero prohiberi: non, e contra, eas malas aut bonas efficit libera Dei voluntas. In hac obligatione a Deo imposita tota nititur religionis praxis, tota morum disciplina, totus ordo familiarum et societatis. Ergo, etc.

Prob. 2°. Bonum morale est conformitas actionum liberarum ordini æterno et immutabili; malum morale est oppositio huic ordini. Porro impossibile est Deum non curare ut talis ordo a creaturis suis liberis servetur; vel enim jubet ut hunc ordinem custodiamus, vel cunctas actiones nostras indifferenti oculo cernit. At posterius dici non posset, quin tunc præcipua Dei attributa evidenter læderentur, videlicet sapientia, sanctitas et bonitas. Ergo, etc.

Prob. 3°. Legislatores et populi universæ terræ, si excipiantur Epicurei, persuasum semper habuerunt Deum e caelo prospicere res humanas, bonas actiones præmiis remunerare, malas vero suppliciis afficere. At unanimes hæc persuasio a communi origine descendit, et in ipsa natura necessario suum habet fundamentum. Ergo venit a Deo. Ergo, etc. Vide Suarez, *de Legibus*, lib. 2; card. Gerdil, *Principes métaph.*, etc.; *Discours philos. sur l'homme*, t. II et VII, etc.

Lex ista dicitur naturalis, quia in essentiis rerum fundatur, et aliquo modo in nobis naturaliter impressa est. Vis autem obligationis ejus a voluntate Dei ordinem servari necessario, uti diximus, jubentis, repetenda est; ipsius transgressio, voluntati divinæ opposita, dicitur *peccatum*.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Sola ratio homines sufficienter determinare potest ad bonum faciendum et malum fugiendum: